

Національна академія педагогічних наук України
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна

Методичні вказівки

для підготовки до семінарських і практичних занять з дисципліни
**«РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ
ВИКЛАДАЧА»**

для здобувачів ступеня доктора філософії на третьому (освітньо-науковому) рівні
вищої освіти у галузі 01 «Освіта / педагогіка»
за спеціальністю 011 «Освітні / педагогічні науки»

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1.1.

Тема: Педагогічна техніка в роботі викладача ВНЗ. Імідж викладача.

План

1. Сутність і складові педагогічної техніки викладача
2. Чинники створення іміджу викладача.

Важливе місце в структурі професійної діяльності викладача вищої школи, в становленні його педагогічної культури, майстерності посідає такий змістовий модуль, як педагогічна техніка. Поняття "педагогічна техніка" з'явилося порівняно недавно. Слово "техніка" необхідно розуміти у його первісному значенні. Грецьке *technike* означає вправний, досвідчений, умілий. Стародавні греки *techne* називали мистецтво, майстерність. Сучасні словники так розкривають сутність означеного поняття: "Техніка. 1. Сукупність засобів і знарядь праці, що застосовуються в суспільному виробництві та призначені для створення матеріальних цінностей. <...> . Сукупність прийомів, навичок, що застосовуються в певній діяльності, певному ремеслі, мистецтві. ...Володіння такими прийомами, навичками, професійне вміння, майстерність, вправність".

Подібні тлумачення слова "техніка" порушують звичне розуміння цього поняття, пов'язане безпосередньо з машинами, механізмами, й наближають до вживання його в нематеріальній сфері діяльності. Ми виходимо з тлумачення "техніки" як сукупності засобів, прийомів, навичок, які використовуються у навчально-виховній роботі.

Педагогічна техніка — це сукупність раціональних засобів, умінь та особливостей поведінки педагога, спрямованих на ефективну реалізацію обраних ним методів і прийомів навчально-виховної роботи з окремим індивідом чи колективом відповідно до поставленої мети навчання та виховання з урахуванням конкретних об'єктивних і суб'єктивних умов.

Важливими вимогами педагогічної техніки є:

- мистецтво одягатися з урахуванням особливостей професійної діяльності;
- володіння своїм тілом: уміння ходити, сидіти, стояти;
- володіння мімікою, жестами;
- сформованість мовленнєвої культури: правильне професійне дихання, чітка дикція, належні темп і ритм, логічна побудова висловлювань тощо;
- вироблення оптимального стилю в навчально-виховній діяльності;
- уміння вправно й доцільно здійснювати окремі дидактичні операції (писати на дошці, користуватися технічними й наочними засобами навчання, ставити запитання, слухати відповіді, оцінювати навчальну діяльність студентів і т. ін.);
- здатність керувати своїм психічним станом і станом вихованців.

Психолого-педагогічні засади розвитку педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу ґрунтуються на концептуальних підходах.

Пошук нових форм і методів організації навчально-виховного процесу, їх раціонального використання у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців є однією з найактуальніших проблем вищої школи. Це стосується не лише вітчизняної системи освіти, вчені і практики всього світу здійснюють пошуки шляхів реформування системи професійної підготовки, приділяючи при цьому особливу увагу педагогічній галузі освіти – навчальним закладам, що забезпечують підготовку майбутнім вчителям.

У підготовці майбутніх вчителів педагогічна майстерність посідає особливе місце, оскільки майстерність – це вияв найвищої форми активності особистості вчителя у професійній діяльності, що базується на гуманізмі і розкривається в доцільному використанні методів, засобів і механізмів взаємодії педагога та студента у кожній конкретній ситуації навчально-виховного процесу.

Педагогічна майстерність розглядається як вияв педагогом свого "Я", як самореалізація особистості викладача у педагогічній діяльності, що забезпечує його саморозвиток та розвиток і саморозвиток особистості студента.

В сучасних умовах педагогічна майстерність викладача набуває нових рис та й ознак, тому процес формування педагогічної майстерності має бути доповненим такою низкою компонентів, як: гностична діяльність, проєктувальні вміння, конструктивні уміння, комунікативні якості.

Надзвичайно важливе значення для процесу професійної підготовки має компетентність викладача, яка характеризується здатністю вирішувати завдання у різних сферах діяльності на основі теоретичних знань.

Підвищення рівня інформаційної культури, широка комп'ютеризація, розвиток нових навчальних технологій потребують формування спеціальності нового типу, спеціаліста, здатного не лише самому вчитися впродовж життя, а й забезпечити самонавчання своїх підлеглих, колег.

Основними завданнями розвитку педагогічної майстерності викладача є:

- розвивати у викладачів уявлення про педагогічну діяльність як рефлексивне керування діяльністю майбутнього викладача;
- допомогти усвідомити їх себе суб'єктом цієї діяльності;
- створити умови для формування майбутнього викладача, аспірантів та молодих викладачів гуманістичної позиції в розумінні мети і завдань власної педагогічної діяльності;
- допомогти викладачам опанувати механізми використання особистісного потенціалу для вирішення педагогічних завдань навчання і виховання, оволодіти елементами педагогічної техніки керування собою і взаємодії зі студентами;

- розкрити засоби і напрямки цілеспрямованого професійного самовдосконалення;
- проводити науковий моніторинг педагогічної майстерності викладачів навчальних закладів;
- проводити науково-практичні семінари навчально-методичної літератури;

Однією з провідних умов педагогічної майстерності є готовність викладача до професійного зростання, самостійної навчально-пізнавальної діяльності. Розвиток педагогічної майстерності сьогодні є не лише, притаманним педагогічним навчальним закладам, де готують майбутніх вчителів.

Педагогічна майстерність стає однією з важливим складових усього суспільного організму саме завдяки розвитку здібностей фахівця до організації, педагогічної діяльності, вмінню професійного спілкуватися з людьми, розв'язувати соціально-економічні, технічні, наукові завдання – особливо в контексті тих стрімких змін, які сьогодні відбувається в Україні.

Підвищення педагогічної майстерності викладача нерозривно пов'язано з удосконаленням його педагогічної діяльності. Згідно з закономірністю педагогічної циклічності, основними циклами розвитку педагога у процесі самостійної діяльності є: опанування професією, її удосконалення; ствердження і перевірка системи роботи; подальше вдосконалення; узагальнення досвіду; передача досвіду, підведення підсумків.

Література:

1. Лаврінченко О.А. Педагогічна майстерність в історико-педагогічному вимірі: теорія, практика, поступ: монографія. – К.: Богданова А.М., 2009. – 328 с.
2. Розвиток педагогічної майстерності викладача в умовах неперервної освіти: монографія / Зязюн І.А., Солдатенко М.М., Семенов О.М., Тринус О.В. та ін. – Черкаси: ЧНУ ім. Б.Хмельницького, 2010. – 272 с.
3. Педагогічна майстерність : Підручник / За ред. І.А. Зязюна. — 3-тє вид., допов. і переробл. — К. : Богданова А.М., 2008.
4. Педагогічна майстерність : Хрестоматія / За ред. І.А. Зязюна. — К. : Богданова А.М., 2008.
5. Розвиток педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу непедагогічного профілю в умовах інформаційно-технологічного суспільства: кол. монографія / Зязюн І.А., Лаврінченко О.А., Солдатенко М.М., Пилипчук В.В. та ін. – К.: Пед. думка, 2012. – 390 с.
6. Солдатенко М.М. Розвиток педагогічної майстерності викладача в умовах інформаційного суспільства: когнітивний аспект: монографія. – К.: Пед. думка, 2012. – 168 с.

7. Соломаха С.О. Розвиток педагогічної майстерності викладачів музичного мистецтва та світової художньої культури: посібник . — Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. — 158 с.
8. Педагогічна майстерність : Хрестоматія / За ред. І.А. Зязюна. — К. : Вища школа, 2006.
9. Словник термінології з педагогічної майстерності. — Полтава : Полтава, 1995. — 64 с.
10. Лаврінченко О.А. Педагогічна майстерність в історико-педагогічному вимірі: теорія, практика, поступ: монографія. — К.: Богданова А.М., 2009. — 328 с.
11. Розвиток педагогічної майстерності викладача в умовах неперервної освіти: монографія / Зязюн І.А., Солдатенко М.М., Семенов О.М., Тринус О.В. та ін. — Черкаси: ЧНУ ім. Б.Хмельницького, 2010. — 272 с.
12. Педагогічна майстерність : Підручник / За ред. І.А. Зязюна. — 3-тє вид., допов. і переробл. — К. : Богданова А.М., 2008.
13. Педагогічна майстерність : Хрестоматія / За ред. І.А. Зязюна. — К. : Богданова А.М., 2008.
14. Розвиток педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу непедагогічного профілю в умовах інформаційно-технологічного суспільства: кол. монографія / Зязюн І.А., Лаврінченко О.А., Солдатенко М.М., Пилипчук В.В. та ін. — К.: Пед. думка, 2012. — 390 с.
15. Солдатенко М.М. Розвиток педагогічної майстерності викладача в умовах інформаційного суспільства: когнітивний аспект: монографія. — К.: Пед. думка, 2012. — 168 с.
16. Соломаха С.О. Розвиток педагогічної майстерності викладачів музичного мистецтва та світової художньої культури: посібник . — Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. — 158 с.
17. Педагогічна майстерність : Хрестоматія / За ред. І.А. Зязюна. — К. : Вища школа, 2006.
18. Словник термінології з педагогічної майстерності. — Полтава : Полтава, 1995. — 64 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1.2

Тема: Комунікативні якості професійного мовлення викладача ВНЗ. Статична й динамічна експресія у мові тіла.

Формою педагогічної взаємодії і у процесі навчання, і у вихованні є спілкування – вербальний або невербальний контакт. Спілкування – процес обміну між людьми певними результатами їхньої психічної та духовної діяльності: засвоєною інформацією, думками, судженнями, оцінками, почуттями й настановами. Педагогічна діяльність пов'язана з досить інтенсивним і майже безперервним професійним спілкуванням. Усі основні форми організації навчального процесу (лекція, семінарське заняття, іспит та ін.), виховна робота та науково-методична діяльність у вищій школі пройняті цим складним і багатофункціональним соціально-психологічним явищем – «розкішшю людського спілкування» (Антуан де Сент-Екзюпері).

Соціальний зміст педагогічного спілкування визначається тим, що це спосіб передавання форм і змісту соціального досвіду, культури; засіб задоволення потреби людини в іншій людині; передумова психічного розвитку індивіда; чинник формування особистості. *Психологічна сутність педагогічного спілкування* полягає в тому, що воно розкриває психологічний зміст однієї людини для іншої, завдяки чому взаємозбагачується духовний світ і викладача, і студента.

Спілкування охоплює такі функції: соціально-перцептивну – сприйняття, пізнання і розуміння партнера; комунікативна – передача інформації та обмін індивідуальним досвідом *аспекти:* інтерактивний – вироблення спільної стратегії взаємодії, реалізація соціальних ролей та організація сумісної діяльності; емоційно-ціннісний – прояв взаємних оцінних ставлень один до одного, експресивні реакції кожного суб'єкта спілкування, а також індивідуальні переживання ситуації спілкування та реагування на емоційну напругу; особистісний – соціальна самопрезентація.

Поняття «комунікативна компетентність» можна трактувати з різних точок зору. Вікіпедія означає її як здатність особистості застосувати у конкретному спілкуванні знання мови, способи взаємодії з навколишніми й віддаленими людьми та подіями, навички роботи у групі, володіння різними соціальними ролями. З точки зору лінгвістики – це знання про мову, навички та вміння застосовувати їх у різних ситуаціях спілкування (Н. Гез, О. Казарцева, С. Мартиненко, Г. Рурік, Ю. Федоренко). Тобто це, насамперед, відмінне володіння мовою, фонетичними, орфоепічними, морфемними, лексичними, синтаксичними вміннями. Адже одна з основних функцій вчителя – інформаційна, тобто донесення до учнів певних фактів, теорій, закономірностей. Тільки за допомогою знаків чи знакових систем можливо передати ту чи іншу інформацію. Знакова система, в свою чергу, може бути вербальною чи невербальною. Відповідно і комунікативну компетентність можна розглядати з цих двох точок зору.

Вербальна компетентність характеризується лексичною та синтаксичною вправністю, умінням точно, влучно, адекватно ситуації, правильно використовувати слова та речення як у писемному, так і в усному мовленні, діалогічному та монологічному. Невербальна ж передбачає уміння використовувати міміку, пантоміміку (жести, пози, рухи), інтонацію, розміщення (в тому числі і дистанцію), контакт очима. Ці засоби допомагають привернути увагу респондента, також виразити своє емоційне ставлення до співбесідника та інформації, яку людина переповідає. Набір жестів, котрі можна застосовувати у спілкуванні, дуже різноманітний. Наприклад, це 1) комунікативні жести (вони замінюють мовлення, тому можуть вживатися як самостійний носій інформації, а не супроводжуючий): привітання, прощання; погроза, заборона, привернення уваги, запрошення; ствердження, заперечення, запитання; 2) підкреслюючі жести (вони супроводжують мовлення людини й посилюють ефект сприймання); 3) модальні жести (це виразні рухи, що передають оцінку, ставлення до ситуації): здивування, незадоволення, схвалення, згода, роздуми, відраза і под. Вчитель використовує в процесі навчання дітей два види мовлення – монологічне та діалогічне. Безперечно, для висвітлення власної позиції, розуміння, ставлення до певних подій, або ж для простої передачі інформації має величезне значення монолог.

Однак, якщо ми ставимо собі за мету встановити контакт з певною особою, то в такому випадку вирішальне значення відіграє діалог. Уміння висловити своє бачення ситуації, толерантно і з почуттям поваги до респондента вислухати його позицію – в цьому і полягає суть діалогу. Його мета – у передачі інформації, демонстрації ставлення одного учасника діалогу до іншого, знаходженні позиції, яка б влаштувала обох співрозмовників. У діалозі важливо дотримуватися принципу рівноцінності, суб'єктності обох сторін. Адже конструктивний діалог збагачує сферу знань та почуттів його учасників, зберігаючи унікальність кожного. Обов'язковим його критерієм є зміна, яка відбувається внаслідок його проведення з учасниками. Тема діалогу з кожною реплікою збагачується новим змістом, що впливає на усвідомлення її суті та здійснення обробки інформації на іншому, з кожним разом трішки вищому рівні. Розвинені комунікативні уміння, звісно, є показником педагогічної культури і педагогічної майстерності вчителя.

Комунікативна компетентність також лежить в полі досліджень психологів і соціологів. Так, Ю.Ємельянов під даною дефініцією розуміє засновану на знаннях та чуттєвому досвіді здатність людини орієнтуватись у ситуаціях спілкування та вільно оперувати вербальними і невербальними засобами спілкування. Підкреслюючи, що комунікативна компетентність набувається в соціумі, вчений вказує на такі фактори, що впливають на ступінь її розвитку: життєвий досвід особистості, її загальна ерудиція, мистецтво та спеціальні методи. Ю.Жуков, Л.Петровська, П.Растянников означають це поняття як здатність встановлювати та підтримувати потрібні

контакти з людьми. Як необхідні складові комунікативної компетентності вчені відзначають адекватну орієнтацію людини в самій собі, у власному потенціалі, а також у потенціалі партнера, у ситуації; готовність і вміння будувати контакт з людьми; внутрішні засоби регуляції комунікативних дій. Є.Кузьмін, В. Семенов надають вирішального значення умінню орієнтуватись у різних ситуаціях спілкування та спроможності ефективно взаємодіяти з оточенням завдяки розумінню себе та інших. Таким чином, комунікативну компетентність можна розглядати як сукупність знань, умінь і навичок, які проявляються у комунікативних діях та забезпечують ефективність взаємодії з оточуючими.

Література:

1. Лаврінченко О.А. Педагогічна майстерність в історико-педагогічному вимірі: теорія, практика, поступ: монографія. – К.: Богданова А.М., 2009. – 328 с.
2. Розвиток педагогічної майстерності викладача в умовах неперервної освіти: монографія / Зязюн І.А., Солдатенко М.М., Семенов О.М., Тринус О.В. та ін. – Черкаси: ЧНУ ім. Б.Хмельницького, 2010. – 272 с.
3. Педагогічна майстерність : Підручник / За ред. І.А. Зязюна. — 3-тє вид., допов. і переробл. — К. : Богданова А.М., 2008.
4. Педагогічна майстерність : Хрестоматія / За ред. І.А. Зязюна. — К. : Богданова А.М., 2008.
5. Розвиток педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу непедагогічного профілю в умовах інформаційно-технологічного суспільства: кол. монографія / Зязюн І.А., Лаврінченко О.А., Солдатенко М.М., Пилипчук В.В. та ін. — К.: Пед. думка, 2012. — 390 с.
6. Солдатенко М.М. Розвиток педагогічної майстерності викладача в умовах інформаційного суспільства: когнітивний аспект: монографія. — К.: Пед. думка, 2012. — 168 с.
7. Соломаха С.О. Розвиток педагогічної майстерності викладачів музичного мистецтва та світової художньої культури: посібник . — Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. — 158 с.
8. Педагогічна майстерність : Хрестоматія / За ред. І.А. Зязюна. — К. : Вища школа, 2006.
9. Словник термінології з педагогічної майстерності. — Полтава : Полтава, 1995. — 64 с.
10. Лаврінченко О.А. Педагогічна майстерність в історико-педагогічному вимірі: теорія, практика, поступ: монографія. – К.: Богданова А.М., 2009. – 328 с.
11. Розвиток педагогічної майстерності викладача в умовах неперервної освіти: монографія / Зязюн І.А., Солдатенко М.М., Семенов О.М., Тринус О.В. та ін. – Черкаси: ЧНУ ім. Б.Хмельницького, 2010. – 272 с.

12. Педагогічна майстерність : Підручник / За ред. І.А. Зязюна. — 3-тє вид., допов. і переробл. — К. : Богданова А.М., 2008.
13. Педагогічна майстерність : Хрестоматія / За ред. І.А. Зязюна. — К. : Богданова А.М., 2008.
14. Розвиток педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу непедагогічного профілю в умовах інформаційно-технологічного суспільства: кол. монографія / Зязюн І.А., Лаврінєнко О.А., Солдатєнко М.М., Пилипчук В.В. та ін. — К.: Пед. думка, 2012. — 390 с.
15. Солдатєнко М.М. Розвиток педагогічної майстерності викладача в умовах інформаційного суспільства: когнітивний аспект: монографія. — К.: Пед. думка, 2012. — 168 с.
16. Соломаха С.О. Розвиток педагогічної майстерності викладачів музичного мистецтва та світової художньої культури: посібник . — Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. — 158 с.
17. Педагогічна майстерність : Хрестоматія / За ред. І.А. Зязюна. — К. : Вища школа, 2006.
18. Словник термінології з педагогічної майстерності. — Полтава : Полтава, 1995. — 64 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2.1

Тема: Професійно-педагогічне спілкування викладача ВНЗ зі студентами. Тренінгові методики подолання бар'єрів у педагогічній взаємодії.

План

1. Техніки і прийоми ефективної комунікації.
2. Моделювання педагогічної комунікативної взаємодії.
3. Тренінгові методики подолання комунікативних бар'єрів у педагогічній діяльності.

Стиль педагогічного спілкування – усталена система способів та прийомів, які використовує педагог під час взаємодії зі студентами, колегами по роботі.

Основними стилями керівництва педагога є:

- автократичний (самовладний стиль керівництва), коли викладач здійснює одноосібне управління колективом студентів, не дозволяючи їм висловлювати свої погляди і критичні зауваження, педагог послідовно пред'являє до учнів вимоги та здійснює жорсткий контроль за їх виконанням;
- авторитарний (владний) стиль керівництва допускає можливість для студентів брати участь в обговоренні питань навчальної або колективного життя, але рішення в кінцевому рахунку приймає викладач відповідно до своїх установок;
- демократичний стиль передбачає увагу і облік викладачем думок студентів, він прагне зрозуміти їх, переконати, а не наказувати, веде діалогічне спілкування на рівних;
- ігнорує стиль характеризується тим, що викладач прагне якомога менше втручатися в життєдіяльність студентів, практично усувається від керівництва ними, обмежуючись формальним виконанням обов'язків передачі навчальної та адміністративної інформації;
- попустительський, конформний стиль проявляється в тому випадку, коли викладач усувається від керівництва групою студентів або йде на поводу їх бажань;
- непослідовний, алогічний стиль - викладач в залежності від зовнішніх обставин і власного емоційного стану здійснює будь-який з названих стилів керівництва, що веде до дезорганізації і ситуативності системи взаємин викладача зі студентами, до появи конфліктних ситуацій.

Одним із напрямків досліджень теорії та методики педагогічної майстерності, який має дієве спрямування у системі сучасної практики підготовки вчительських кадрів, є арт-терапія. Саме в процесі оволодіння курсом «» майбутні вчителі мають виробити той арсенал засобів впливу на свідомість, почуття, діяльність та поведінку вихованців, який позитивно позначиться на вирішенні освітніх і виховних завдань сучасності.

1. Студент розуміє бесіду як фрагмент педагогічної діяльності:

- усвідомлює мету, завдання й над завдання бесіди, прогнозує її проведення (позитивне ставлення співрозмовника до змісту бесіди і взаємодії її в цілому та стимулювання співрозмовника до взаємодії й самозмін);
- обирає доцільні засоби організації бесіди (питання, невербальну підтримку, прийоми рефлексивного і не рефлексивного слухання, способи переконування і навіювання, міру педагогічного доцільного впливу);
- реалізує установку на суб'єкт-суб'єктні стосунки, зберігаючи двоплановість педагогічної позиції (демонстрація тотожності позицій, двостороння активність, взаєморозуміння, співпереживання, взаємодія), збереження контексту взаємодії й внутрішньої позазнаходженості.

2. Студент знає ведення бесіди:

- як організувати методику контактної взаємодії і здійснювати «прибудови» у спілкуванні;
- як зайняти певну рольову позицію і як при цьому використати конкретний прийом педагогічного впливу;
- як переконувати і навіювати;
- як побудувати діалогічне спілкування.

3. Студент уміє організувати педагогічну взаємодію в процесі бесіди:

- забезпечує єдність співрозмовників, знаходячи спільне поле інтересів і створюючи почуття «ми»;
- розуміє ставлення до вчителя і предмета бесіди, «читаючи», по обличчю і конструюючи внутрішній монолог партнера;
- уважно ставиться до поглядів співрозмовника, поважає їх;
- зацікавлює, викликаючи спонтанні реакції співрозмовника, орієнтується на його відповіді, продовжує його думки;
- цілеспрямовано передає ініціативу співрозмовникові, демонструє модальність висловлювання, ставлення до інформації.

4. Студент здійснює педагогічний аналіз взаємодії:

- співвідносить мету й результати бесіди, виділяє її етапи і завдання;
- бачить бар'єри у спілкуванні, їх причини та шляхи уникнення подолання;
- усвідомлює власну позицію (модель спілкування, техніку спілкування), прагне до самовдосконалення, вносить корективи у власну позицію.

Література:

1. Лаврінченко О.А. Педагогічна майстерність в історико-педагогічному вимірі: теорія, практика, поступ: монографія. – К.: Богданова А.М., 2009. – 328 с.

2. Розвиток педагогічної майстерності викладача в умовах неперервної освіти: монографія / Зязюн І.А., Солдатенко М.М., Семенов О.М., Тринус О.В. та ін. – Черкаси: ЧНУ ім. Б.Хмельницького, 2010. – 272 с.
3. Педагогічна майстерність : Підручник / За ред. І.А. Зязюна. — 3-тє вид., допов. і переробл. — К. : Богданова А.М., 2008.
4. Педагогічна майстерність : Хрестоматія / За ред. І.А. Зязюна. — К. : Богданова А.М., 2008.
5. Розвиток педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу непедагогічного профілю в умовах інформаційно-технологічного суспільства: кол. монографія / Зязюн І.А., Лаврінєнко О.А., Солдатенко М.М., Пилипчук В.В. та ін. — К.: Пед. думка, 2012. — 390 с.
6. Солдатенко М.М. Розвиток педагогічної майстерності викладача в умовах інформаційного суспільства: когнітивний аспект: монографія. — К.: Пед. думка, 2012. — 168 с.
7. Соломаха С.О. Розвиток педагогічної майстерності викладачів музичного мистецтва та світової художньої культури: посібник . — Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. — 158 с.
8. Педагогічна майстерність : Хрестоматія / За ред. І.А. Зязюна. — К. : Вища школа, 2006.
9. Словник термінології з педагогічної майстерності. — Полтава : Полтава, 1995. — 64 с.
10. Лаврінєнко О.А. Педагогічна майстерність в історико-педагогічному вимірі: теорія, практика, поступ: монографія. — К.: Богданова А.М., 2009. — 328 с.
11. Розвиток педагогічної майстерності викладача в умовах неперервної освіти: монографія / Зязюн І.А., Солдатенко М.М., Семенов О.М., Тринус О.В. та ін. — Черкаси: ЧНУ ім. Б.Хмельницького, 2010. — 272 с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2.2

Тема: Створення творчого робочого самопочуття викладачів ВНЗ. Тренінгові методики подолання бар'єрів у педагогічній взаємодії.

План

1. Умови ефективного педагогічного спілкування.
2. Методи підвищення рівня психологічного комфорту викладача.
3. Тренінгові методики подолання бар'єрів у педагогічній взаємодії

Питання про ефективність людського спілкування - універсальне. Бар'єри спілкування можуть бути зв'язані з характерами людей, їх прагненнями, поглядами, мовними особливостями, з манерами спілкування. І причини багатьох конфліктів, взаємних розбіжностей і невдоволення людей як в особистій, так і в професійній сферах не в останню чергу криються саме в нерозумінні прийомів ефективного спілкування, у невмінні ними користатися.

У цілому основними умовами будь-якого практичного спілкування є уміння і навички людини у використанні так званих розуміючих і директивних прийомів реагування при взаємодії з іншими людьми. ефективне спілкування повинне містити в собі розуміючі і директивні прийоми реагування і по можливості виключати агресивні і принизливо-поступливі реакції при взаємодії з іншими людьми.

Але усі ці види спілкування, хочуть цього співрозмовники чи ні, можуть і, не рідко, включають в себе найрізноманітніші бар'єри спілкування.

Уникнення - це такий тип бар'єру під час спілкування, коли спостерігається уникнення джерел впливу, відхилення від контакту з партнером, при якому взагалі ніяке спілкування стає неможливим.

Авторитет. Дія даного типу бар'єру спілкування полягає в тому, що, розділивши всіх людей на авторитетних і неавторитетних, людина довіряє тільки першим і відмовляє в цьому другим.

Нерозуміння. Далеко не завжди є можливість визначити джерело інформації як небезпечне, чуже чи неавторитетне і в такий спосіб захиститися від небажаного впливу. Науковець Б. Ф. Поршнев виділяє чотири рівні нерозуміння - фонетичний, семантичний, стилістичний і логічний.

Не слід представляти собі бар'єри в комунікації як результат свідомого, довільного і спрямованого захисту від впливу. У реальному спілкуванні бар'єри присутні у виді незалежних механізмів, що дані людині для захисту, але їхня дійсна природа людині не відома.

Систему бар'єрів можна уявити собі як автоматизовану охорону - при спрацьовуванні сигналізації автоматично перекриваються всі підступи до людини. Однак можливі й інші варіанти - помилкова тривога і відключення сигналізації.

Навіть якщо комунікація відбувається на тлі довіри до співрозмовника, контрсугестія все рівно може мати місце, але вже не як зовнішній бар'єр, а як спосіб зниження значимості неприємної інформації.

Типи бар'єрів спілкування

Уникнення - це такий тип бар'єру під час спілкування, коли спостерігається уникнення джерел впливу, відхилення від контакту з партнером, при якому взагалі ніяке спілкування стає неможливим. Визначивши партнера як небезпечного в якомусь відношенні, "чужого", людина просто уникає спілкування з ним, чи якщо зовсім ухилитися неможливо, додає всі зусилля, щоб не сприйняти його повідомлення. З боку цей "захист" дуже добре помітний - людина неуважна, не слухає, не дивиться на співрозмовника, постійно знаходить привід відвернутися, використовує будь-який привід для припинення розмови.

Уникнення як вид захисту від впливу виявляється не тільки в уникненні людей, але й у відхиленні від визначених ситуацій, таких, у яких може виникнути небезпека "шкідливого" впливу. Таким чином, найпростіший спосіб захисту від впливу - уникнути зіткнення з джерелом цього впливу.

Авторитет. Дія даного типу бар'єру спілкування полягає в тому, що, розділивши всіх людей на авторитетних і неавторитетних, людина довіряє тільки першим і відмовляє в цьому другим. Авторитетним людям виявляється повна довіра і стосовно їхньої мови контрсугестія "не працює". Зате всім іншим, кому в авторитетності відмовлено, довіри немає ніякої, і, отже, те, що вони говорять, не має ніякого значення. Таким чином, довіра і недовіра "залежать" не від особливостей переданої інформації, а від того, хто її подає.

У зв'язку з такою дією авторитету дуже важливо знати, відкіля цей бар'єр береться, від чого залежить присвоєння конкретній людині авторитету. Очевидно, тут можна знайти багато різних "основ". Це може бути і соціальний стан (статус) партнера, його перевага по важливому в даний момент параметру, приналежність даного партнера до реальної "авторитетної" соціальної групи, чи його привабливість у визначених ситуаціях, добрі стосунки до адресатів впливу, приналежність до важливих груп, яким безумовно довіряє його співрозмовник.

Нерозуміння. Далеко не завжди є можливість визначити джерело інформації як небезпечне, чуже чи неавторитетне і в такий спосіб захиститися від небажаного впливу. Досить часто якась потенційно небезпечна для людини інформація може виходити і від людей, яким ми в загальному і цілому довіряємо (від "своїх" чи цілком авторитетних). У такому випадку захистом буде "нерозуміння" самого повідомлення. Будь-яке повідомлення можна не зрозуміти - по результату це те ж саме, що не чути і не бачити, тільки вплив пробуксує тепер в іншому місці.

Зовнішні бар'єри. На основі проведеного аналізу типів існуючих бар'єрів у спілкуванні можна зробити наступні висновки. Захист від впливу

іншої людини в спілкуванні може приймати вид уникнення, заперечення авторитетності чи джерела нерозуміння. В усіх випадках результатом спрацьовування того чи іншого бар'єрного механізму буде неприйняття впливу - воно не буде сприйняте і, отже, не зробить ніякого впливу. Підставами для захисту є різні ознаки.

Не слід представляти собі ці бар'єри в комунікації як результат свідомого, довільного і спрямованого захисту від впливу. У реальному спілкуванні бар'єри присутні у виді незалежних механізмів, що дані людині для захисту, але їхня дійсна природа людині не відома.

Очевидно, що, крім зовнішніх бар'єрів, існують ще якісь внутрішні захисти, що визначають відношення людини до вже прийнятої і зрозумілої, але в той же час неприємної, небезпечної інформації.

Внутрішні бар'єри - якісь внутрішні перешкоди проти інформації, що загрожує сильній перебудові всіх уявлень людини, її поведінки.

Зрозуміло, що інформація, яка загрожує перебудовою уявлення про світ, зустрічає опір. Її можна або "викинути", або надати їй інше значення. Це можна зробити різними способами.

Практично для всіх людей важливо вміти спілкуватися таким чином, щоб їх правильно розуміли, щоб їх слухали і чули. Тому, важливо знати способи подолання бар'єрів.

Керувати ефективною можуть обидва партнера, що говорить і слухає, і кожний з них може зіграти свою роль як у підвищенні, так, і в зниженні ефективності спілкування.

Подолання уникнення містить у собі керування увагою партнера, аудиторії, власною увагою.

Подолання логічного бар'єра зв'язано зі знанням ефективності різних аргументів і способів аргументації. Один з найбільш відомих прийомів керування мисленням іншого - це риторичне питання. Для того, щоб бути зрозумілим співрозмовником, треба по можливості враховувати логіку партнера. Для цього необхідно приблизно представляти собі позиції, а також індивідуальні і соціально-рольові особливості, тому що прийнятність чи неприйнятність тієї чи іншої логіки для партнера в основному залежить від його вихідної спрямованості

Розуміння партнера, адекватне уявлення про його точку зору, цілі, індивідуальні особливості - головна умова для подолання усіх без винятку бар'єрів, тому що чим більше той, хто говорить, рахується з особливостями слухаючого, тим більш успішною буде комунікація. Однак і від слухаючого багато що залежить.

Необхідним фундаментом для підвищення ефективності спілкування "з боку слухаючого" є його бажання слухати і чути, що, у свою чергу, сильно залежить від того, якою бачиться йому ситуація спілкування.

Взагалі методів, прийомів і правил ефективного спілкування розроблено чимало, єдиною проблемою тільки залишається те, що більшість

з нас просто забуває про них, віддаючись своїй людській природі, забуваючи про найважливіші правила спілкування.

Тільки одиницям вдається цілеспрямовано і ефективно їх використовувати і знаходити спільну мову з більшістю співрозмовників. Ефективне спілкування і вміння усувати бар'єри в ньому – це більше, ніж наука, це справжнє мистецтво, яке так потрібне в нашому житті.

Література:

1. Лавріненко О.А. Педагогічна майстерність в історико-педагогічному вимірі: теорія, практика, поступ: монографія. – К.: Богданова А.М., 2009. – 328 с.
2. Розвиток педагогічної майстерності викладача в умовах неперервної освіти: монографія / Зязюн І.А., Солдатенко М.М., Семенов О.М., Тринус О.В. та ін. – Черкаси: ЧНУ ім. Б.Хмельницького, 2010. – 272 с.
3. Педагогічна майстерність : Підручник / За ред. І.А. Зязюна. — 3-тє вид., допов. і переробл. — К. : Богданова А.М., 2008.
4. Педагогічна майстерність : Хрестоматія / За ред. І.А. Зязюна. — К. : Богданова А.М., 2008.
5. Розвиток педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу непедагогічного профілю в умовах інформаційно-технологічного суспільства: кол. монографія / Зязюн І.А., Лавріненко О.А., Солдатенко М.М., Пилипчук В.В. та ін. – К.: Пед. думка, 2012. – 390 с.
6. Солдатенко М.М. Розвиток педагогічної майстерності викладача в умовах інформаційного суспільства: когнітивний аспект: монографія. – К.: Пед. думка, 2012. – 168 с.
7. Соломаха С.О. Розвиток педагогічної майстерності викладачів музичного мистецтва та світової художньої культури: посібник . – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. – 158 с.
8. Педагогічна майстерність : Хрестоматія / За ред. І.А. Зязюна. — К. : Вища школа, 2006.
9. Словник термінології з педагогічної майстерності. — Полтава : Полтава, 1995. — 64 с.
10. Лавріненко О.А. Педагогічна майстерність в історико-педагогічному вимірі: теорія, практика, поступ: монографія. – К.: Богданова А.М., 2009. – 328 с.